

DRUG STORIES

ΚΡΑΤΟΣ, ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗΣ

Οι νόμοι του καπιταλιστικού κράτους δεν έχουν ποτέ σκοπό την πραγματική απαγόρευση των ουσιών που συλλήβδην ονομάζονται «ναρκωτικά». Οι νόμοι για τα ναρκωτικά δεν επιβλήθηκαν σχεδόν ποτέ ολοκληρωτικά, κατά κύριο λόγο ελέγχουν και ρυθμίζουν παραγωγικά την παρανομία τους. Οι αιτίες αυτής της κατάστασης πραγμάτων είναι τόσο υλικές όσο και στρατηγικές για τα αφεντικά.

Η παρανομοποίηση ενός μεγάλου κομματιού της εργατικής τάξης και η ανάθεση της διαχείρισης της ζωής τους στα χέρια των αστυνομικών δυνάμεων στο εσωτερικό των δυτικών κρατών, συνέβη ήδη στις απαρχές του βιομηχανικού καπιταλισμού. Η ποινικοποίηση των ευφορικών, αναλγητικών και ψυχοτρόπων ουσιών ήταν ένας από τους τρόπους ανανέωσης και επέκτασης της παρανομοποίησης αυτής, η οποία συνέβη κατά τον μεσοπόλεμο σε μεγάλη κλίμακα. Η κατανάλωση τέτοιων ουσιών ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με εργατικές κουλτούρες και παραδόσεις. Τα καπιταλιστικά κράτη γνώριζαν ιστορικά αυτή τη σύνδεση και αντιλήφθηκαν ότι μπορούσαν να την εκμεταλλευτούν παραγωγικά: τα ναρκωτικά είναι περισσότερο χρήσιμα, όταν είναι απαγορευμένα.

Η πολιτική αυτή στόχευε και στοχεύει τους μετανάστες και τις μειονότητες, γενικότερα τα πιο ευάλωτα κομμάτια της εργατικής τάξης. Ταυτόχρονα μέσω της απαγόρευσης γιγαντώθηκε κι εγκαθιδρύθηκε η παράνομη οικονομία κι όλο το δίκτυο κοινωνικών σχέσεων εξουσίας κι εκμετάλλευσης που ονομάζονται «μαφίες», ως αναπόσπαστο συστατικό του σύγχρονου κράτους.

Προκειμένου να παρακολουθήσουμε ιστορικά την πορεία αυτή, είναι σημαντικό να κοιτάξουμε στις απαρχές αυτών των διαδικασιών σε πολλά επίπεδα. Για αυτόν τον λόγο, θα ξεκινήσουμε δείχνοντας τη σημασία των ναρκωτικών ως εμπόρευμα στο παγκόσμιο εμπόριο κατά τον 19ο αιώνα και το πώς η διεθνής απαγόρευση οδήγησε στον έλεγχο του λαθρεμπορίου από την εκάστοτε πλανητική ναυτική δύναμη. Θα συνεχίσουμε επισημαίνοντας τη διαδικασία στοχοποίησης και παρανομοποίησης κομματιών της εργατικής τάξης στις ΗΠΑ από τα τέλη του 19ου αιώνα ως και τον μεσοπόλεμο. Έπειτα, θα στραφούμε στην Ανατολική Μεσόγειο και θα αναφερθούμε στα σχετικά άγνωστα λαθρεμπορικά δίκτυα του μεσοπολέμου με επίκεντρο την Ελλάδα και την Αίγυπτο.

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ, ΑΠΟΙΚΙΕΣ, ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η σύγχρονη ιστορία των ουσιών που ονομάζονται ναρκωτικά ξεκίνησε την εποχή που γίνονται διεθνή εμπορεύματα, την εποχή του εμπορικού καπιταλισμού που έμεινε γνωστή ως μερκαντιλισμός, όταν την πρώτη και την τελευταία κουβέντα την είχε η ναυτική υπεροχή, η κυριαρχία στους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους.

Πρώτοι οι Ολλανδοί, από το 1600 κι έπειτα, εισήγαγαν το εμπόριο του οπίου στο διεθνές εμπόριο. Το όπιο όμως δεν κατευθυνόταν προς τη Δύση, αλλά από την Ινδία προς την Ινδονησία και κυρίως την Κίνα. Η Ολλανδική Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών, η πρώτη εταιρεία που εξέδωσε μετοχές, άρχισε να πουλάει σε όλο και μεγαλύτερες ποσότητες

όπιο στην Ινδονησία. Αυτός ήταν ένας έξυπνος τρόπος που ανακάλυψαν οι Ολλανδοί για να αντιμετωπίσουν ένα από τα βασικότερα προβλήματά τους: να ρεφάρουν το εμπορικό τους ισοζύγιο, το οποίο είχε αρχίσει να γέρνει προς όφελος των Ασιατών όλο και πιο πολύ.¹

Αργότερα ήταν οι Άγγλοι, οι οποίοι, μετά από μία σειρά πολέμων, εκτόπισαν τους Ολλανδούς από την Ασία και έγιναν κυρίαρχοι του εμπορίου στην Νοτιοανατολική Ασία. Η Βρετανική Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών μετά την κατάληψη της Βεγγάλης το 1764, εγκαθίδρυσε ένα σύστημα μονοπωλιακής εμπορίας οπίου από την Ινδία προς άλλες ασιατικές χώρες και κυρίως την Κίνα. Το 1800, οι βρετανικές εξαγωγές οπίου από την Ινδία ανέρχονταν σε 127 τόνους· το 1857 εκτοξεύτηκαν στους 6372. Μπροστά σε αυτή την πίεση οι Κινέζοι, ήδη από το 1729, είχαν επιβάλλει την απαγόρευση εισαγωγών οπίου, ενώ το 1799 απαγόρευσαν και την εγχώρια παραγωγή.²

Παρά την κινεζική απαγόρευση, το εμπόριο -που τώρα γινόταν λαθρεμπόριο- οπίου αλλά και πολλών άλλων εμπορευμάτων, υπό την προστασία του αγγλικού στόλου, θριάμβευε. Οι Άγγλοι πουλούσαν όπιο γενικώς σε κάθε ενδιαφερόμενο στην Ασία, αδιαφορώντας για τις επιμέρους απαγορεύσεις: ούτως ή άλλως την τελευταία κουβέντα την είχε η ένοπλη ισχύς. Με τον τρόπο αυτό, τη δεκαετία του 1830 το 11% των εσόδων της βρετανικής αποικιοκρατίας στην Ινδία προερχόταν από το λαθρεμπόριο ναρκωτικών. Σταδιακά, η ανοιχτή στήριξη του λαθρεμπορίου γενικώς οδήγησε σε ολοένα κι αυξανόμενη ένταση μεταξύ Αγγλίας και Κίνας· με τελικό αποτέλεσμα τον Πρώτο Πόλεμο του Οπίου το 1839. Τα κανόνια επιβεβαίωσαν με το παραπάνω ότι οι Άγγλοι θα συνεχίσουν να πουλάνε ό,τι γουστάρουν στους Κινέζους, συμπεριλαμβανομένου του οπίου. Κι όχι μόνο αυτό. Με τη συνθήκη του Ναντσίνγκ τα κινεζικά ανοιχτά λιμάνια στο διεθνές εμπόριο από ένα έγιναν πέντε και ταυτόχρονα οι Άγγλοι καβάτζωσαν το Χόνγκ Κόνγκ ως προκεχωρημένο φυλάκιο του εμπορίου τους.³ Η αδύναμη Κίνα του 19ου αιώνα δέχθηκε ταπεινωτικές ήττες μέχρι να κατανοήσει αυτή την κατάσταση πραγμάτων.

Το εμπόριο του οπίου, όπως επισήμανε ο Καρλ Μαρξ σε ένα άρθρο του στη *New York Daily Tribune* το 1858, θα συνεχιζόταν όσο οι Αμερικανοί, οι Άγγλοι κι οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι αποικιοκράτες προσπαθούσαν να ισοσκελίσουν το εμπορικό τους ισοζύγιο: το τσάι και το μετάξι από την Κίνα ήταν ιδιαίτερα περιζήτητα στη Δύση, ενώ οι Κινέζοι παρέμεναν διστακτικοί απέναντι στα δυτικά προϊόντα.⁴

Στις παραμονές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου εμφανίστηκε δυναμικά στους διακρατικούς ανταγωνισμούς και στον εμπορικό πόλεμο, που πάντα τους συνοδεύει, το αμερικανικό κράτος. Με την προσάρτηση των Φιλιππίνων το 1899, οι Αμερικανοί απέκτησαν την πρώτη βάση τους στην Ασία και σταδιακά άρχισαν να έχουν λόγο στο διεθνές εμπόριο (αλλά και λαθρεμπόριο, μην το ξεχνάμε!) και στους κανόνες ισχύος που το καθόριζαν.

Η Διάσκεψη της Σαγκάης το 1909 και της Χάγης το 1912, με σκοπό την απαγόρευση του εμπορίου οπίου, θεωρείται ως μία από τις πρώτες παρεμβάσεις της αμερικανικής διπλωματίας στην παγκόσμια σκηνή. Στη Χάγη το αμερικανικό κράτος βρήκε απέναντί του τη Γερμανία, την Αυστροουγγαρία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κράτη με τα οποία βρέθηκε τελικά αντιμέτωπο στο πρώτο παγκόσμιο σφαγείο. Προφανώς μέσα στα πλαίσια των εμπορικών ανταγωνισμών που προηγήθηκαν της κήρυξης του πολέμου, το ζήτημα της απαγόρευσης συνιστούσε ένα δευτερεύον ζήτημα ανάμεσα σε πολλά άλλα. Είχε όμως κι αυτό τη σημασία του: ερχόταν να ξαναθέσει από τη στενή σκοπιά του εμπορίου ναρκωτικών το ζήτημα του ποιος κάνει κουμάντο στις θάλασσες του πλανήτη. Το 1919, πάντως, στη συνθήκη των Βερσαλλιών ενσωματώθηκε η απαίτηση τα κράτη που την υπέγραψαν να έχουν απαγορεύσει το χασίς.

Η ιστορία της αγγλικής αποικιοκρατίας και των εμπορικών ανταγωνισμών κατά τον 19ο αιώνα μάς διδάσκει ότι η ναυτική υπεροχή οδήγησε στον έλεγχο όχι μόνο του εμπορίου, αλλά και του λαθρεμπορίου και μάλιστα σε πλανητική κλίμακα. Το εμπόριο και το λαθρεμπόριο ήταν οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, συνυπήρχαν και συνυπάρχουν στους εμπορικούς δρόμους. Η εκάστοτε ναυτική υπερδύναμη του πλανήτη δεν ασκεί έλεγχο μόνο στο εμπόριο, αλλά και στο λαθρεμπόριο. Για την ακρίβεια, το ποιος ελέγχει το λαθρεμπόριο μπορεί να μην προβλέπεται από καμία διακρατική συμφωνία. Παρά μόνο να υπαγορεύεται από το δίκιο του ισχυρού.

Λιθογραφία του 1850, η οποία αναπαριστά τον «στόλο του οπίου»: πλοία που μεταφέρουν όπιο από την Ινδία προς άλλες περιοχές της Ασίας. Οι Άγγλοι επισήμως απαγόρευαν στα εμπορικά τους πλοία να διακινούν όπιο, εντούτοις ήταν αυτοί που ήλεγχαν με το ναυτικό τους την εμπόριο και την παραγωγή του.

ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΩΣ ΜΕΣΟ ΣΤΟΧΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

Δεν ήταν όμως το ζήτημα του διεθνούς λαθρεμπορίου και του ελέγχου του μοναδικός λόγος για τον οποίο το αμερικανικό κράτος είχε την πρωτοκαθεδρία στη διάδοση της ιδέας της απαγόρευσης των ναρκωτικών. Η μεγαλύτερη αλλαγή που συνέβη από το 1850 και μετά είναι η ολοένα μεγαλύτερη χρήση του οπίου, αλλά και άλλων ουσιών που αργότερα ποινικοποιήθηκαν ως ναρκωτικά, στην καπιταλιστική Δύση. Η διάδοση της χρήσης του οπίου τονιζόταν στις ιατρικές εκθέσεις για τη δημόσια υγεία τις οποίες αναφέρει ο Μαρξ στο «Οι Μηχανές και η Μεγάλη Υπεράξια» του Κεφαλαίου, όταν περιέγραφε τις συνθήκες εργασίας και ζωής του βιομηχανικού προλεταριάτου στην Αγγλία:

Όπως στις αγγλικές βιομηχανικές περιφέρειες έτσι και στις γεωργικές περιφέρειες διαδίδεται μέρα με την ημέρα η κατανάλωση οπίου από τους ενήλικες εργάτες και εργάτριες. Ο μεγάλος σκοπός μερικών επιχειρηματικών μεγαλεμπόρων είναι να προωθήσουν την πούληση ναρκωτικών... Οι φαρμακέμποροι τα θεωρούν σαν το είδος που έχει τη μεγαλύτερη πέραση.⁵

Για τον Μαρξ, το όπιο ήταν ένα μέσο σωματικής και διανοητικής εξαθλίωσης της εργατικής τάξης τόσο στην Αγγλία όσο και στην Κίνα. Υπήρχαν ιδιαίτεροι ιστορικοί λόγοι για αυτή την επιφυλακτικότητα. Στα μάτια του Μαρξ τα ναρκωτικά συνδέονταν με τα λούμπεν στρώματα της εργατικής τάξης, ένα κομμάτι των οποίων χρησιμοποιήθηκε, ήδη από το 1848, για την καταστολή των εξεγέρσεων στην Ευρώπη.⁶

Παρ' όλα αυτά, η χρήση ευφορικών και ψυχοτρόπων ουσιών ήταν στην πραγματικότητα άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική ζωή και την επιβίωση της εργατικής τάξης στις δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες. Είναι αδύνατον να καταλάβει κανείς τη δημοφιλή διαφόρων σκευασμάτων του οπίου, για παράδειγμα, που κυκλοφορούσαν μαζικά στη Δύση τον 19ο αιώνα, αν δεν αντιληφθεί την κατάσταση της εργατικής τάξης την εν λόγω εποχή. Τα συμπτώματα της φυματίωσης, της χολέρας και της δυσεντερίας που θέριζαν στις βιομηχανικές πόλεις, μπορούσαν να αντιμετωπιστούν συχνά μόνο με τη χρήση ουσιών που περιείχαν όπιο.

Την ίδια εποχή, στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, άρχισαν να αναπτύσσονται ταυτόχρονα οι κρατικοί θεσμοί δημόσιας υγείας, το ιατρικό επάγγελμα κι η φαρμακευτική βιομηχανία. Τεχνητά παραγόμενες ουσίες, οι οποίες μιμούσαν τη δράση των φυτικών ανακαλύφθηκαν εκείνη την περίοδο: η γερμανική φαρμακοβιομηχανία λάνσαρε την ηρωίνη το 1898 και την ασπιρίνη το 1899. Κατά συνέπεια, το ζήτημα του οπίου, το οποίο στην αμερικανική φαρμακοποιία του 1888 κατείχε περίοπτη θέση ως το πλέον αξιόπιστο αναλγητικό για κάθε χρήση, έγινε ακόμη πιο περίπλοκο. Πάντως όλο και περισσότερο στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η φαρμακευτική βιομηχανία μαζί με τα κράτη επεδίωκαν την επιβολή ελέγχου στη χρήση και διακίνηση κάθε είδους φαρμακευτικών ουσιών.

Οι αντιλήψεις για τις ουσίες που ονομάζονται σήμερα ναρκωτικές, σφουρηλατήθηκαν μέσα στην κοινωνική και ταξική πραγματικότητα από τα τέλη του 19ου αιώνα έως τον μεσοπόλεμο. Τις δεκαετίες, δη-

λαδή, κατά τις οποίες το προλεταριάτο παντού στη Δύση αμφισβητούσε την καπιταλιστική εξουσία. Οι ΗΠΑ, η «Γη της Ελευθερίας», αποτελεί εδώ το κατεξοχήν παράδειγμα. Οι πολιτισμικές παραδόσεις κι οι εργατικές μεταναστευτικές κουλτούρες χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλείο υποτίμησης, πειθάρχησης και διαίρεσης. Οι Κινέζοι μετανάστες δαιμονοποιήθηκαν τη δεκαετία του 1880 ως οπιομανείς, οι αφροαμερικανοί του νότου τη δεκαετία του 1910 ως βιαστές χρήστες κοκαΐνης, οι Μεξικανοί μετανάστες ως διαβολικοί χρήστες μαριχουάνας τη δεκαετία του 1930.⁷

Η κατά κύματα στοχοποίηση εργατικών κοινοτήτων συνεχίστηκε τη δεκαετία του 1920 και του 1930. Το κομβικό γεγονός όμως ήταν η συνταγματική απαγόρευση του αλκοόλ το 1920 στις ΗΠΑ, η οποία σήμαινε μία πρωτοφανούς κλίμακας επέμβαση στην αναπαραγωγή της εργατικής τάξης κι ένα σημείο τομής για την παράνομη οικονομία. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Αμερικανός πρόεδρος, Χ. Χούβερ, την αποκάλυψε «ένα μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό πείραμα, ευγενές στα κίνητρα και μεγαλεπήβολο στους στόχους του». Και μέσα από αυτό το «ευγενές πείραμα» προέκυψε η πιο εύρωστη οικονομικά, βίαιη και χειραγωγίσιμη ταυτόχρονα μαφία της σύγχρονης εποχής.

Προφανώς η εργατική τάξη συνέχιζε να πίνει μπύρες, μόνο που μετά το 1920 αυτό γινόταν σε παράνομα καπηλειά, υπό τη συνοδεία των μπλουζ και της τζαζ, τα οποία ξεφύτρωσαν παντού στις ΗΠΑ. Σε ένα περιβάλλον καπιταλιστικής κρίσης οι λαθρέμποροι, μαζί με την αστυνομία και έναν εσμό κρατικών υπαλλήλων, καρπώνονταν τα τεράστια κέρδη. Η διαδικασία αυτή επέτρεψε την εγκαθίδρυση ενός παρακρατικού μηχανισμού εξουσίας με συνδετική ύλη τα παράνομα κέρδη. Η εφημερίδα *Chicago Tribune* έγραφε τον Απρίλη του 1930:

Τα οργανωμένα συνδικάτα στο Σικάγο αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να παραδοθούν στα χέρια των γκάνγκστερ, προειδοποίησαν οι ηγέτες των συνδικάτων. Ήδη διάφορα συνδικάτα από τα πιο ισχυρά στην πόλη του Σικάγο, έχουν ολοκληρωτικά παραδοθεί στον Αλφόνσο Καπόνε (Σημαδεμένος Αλ) και στη συμμορία του. Άλλα συνδικάτα είναι υποχρεωμένα να πληρώνουν «προστασία» στους γκάνγκστερ.⁸

Μέσω της ποτοαπαγόρευσης οι μπάτσοι μπορούσαν να εισβάλλουν κατά το δοκούν στα παράνομα καπηλειά, ενώ μπράβοι-μαφιόζοι κάθε είδους, προϊόν της γενικής μαφιοζοποίησης της μεσοπολεμικής κοινωνίας, μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως παρακρατικοί εναντίον των πιο ανεξέλεγκτων κομματιών του εργατικού κινήματος· ιδιαίτερα στην περίπτωση των λιμενεργατών.⁹ Η απαγόρευση κατανάλωσης αλκοόλ για 13 χρόνια, από το 1920 έως το 1933, έδειξε χωρίς αμφιβολία ότι το εργαλείο των απαγορεύσεων ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικό. Όχι για την καταπολέμηση της «μάστιγας» των ναρκωτικών και του αλκοόλ, αλλά για την καταπολέμηση και τον έλεγχο της εργατικής τάξης.

Για να αντιληφθούμε όμως καλύτερα το εύρος των μετασχηματισμών, οφείλουμε να εστιάσουμε στα υλικά και κοινωνικά αποτελέσματα της απαγόρευσης. Σε ένα γενικώς αγνοημένο απ' τους φουκωκικούς απόσπασμα του *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η Γέννηση της Φυλακής*, ο Φουκώ αναφέρει ότι:

Το λαθρεμπόριο των όπλων, και του οιονοπέυματος στις χώρες της ποτοαπαγόρευσης, ή, πιο

Σχέδιο από το χιουμοριστικό αγγλικό περιοδικό *Punch* του 1849, όπου παρουσιάζεται το όπιο ως φάρμακο και κατευναστικό των παιδιών. Η χρήση του τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Αγγλία ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη. Κυκλοφορούσαν δεκάδες σκευάσματα που περιείχαν όπιο, εκ των οποίων το πιο γνωστό ήταν το «λάβδανο». Το σχέδιο απέβλεπε στη στοχοποίηση των γυναικών της εργατικής τάξης με την κατηγορία της παραμέλησης των παιδιών τους.

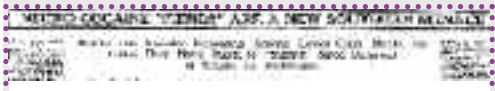
Διαφήμιση της ασπιρίνης ως αναλγητικό και της ηρωίνης ως αντιβηχικό από τη γερμανική φαρμακευτική εταιρεία Bayer. Αν και η Bayer είναι σήμερα γνωστή για την παραγωγή της ασπιρίνης το 1899, η ηρωίνη, η οποία κυκλοφόρησε ένα χρόνο νωρίτερα το 1898, ήταν αρχικώς μεγαλύτερη εμπορική επιτυχία από την ασπιρίνη.

Διαφήμιση της Coca-Cola γύρω στα 1900. Μετά την απαγόρευση του αλκοόλ στην πολιτεία της Τζόρτζια το 1886, ο φαρμακοποιός Τζον Πέμπερτον παρασκεύασε μία παραλλαγή του ιδιαίτερα δημοφιλούς Vin Mariani, το οποίο αποτελούνταν από μία μίξη αλκοόλ, καφεΐνης και κοκαΐνης. Ο Πέμπερτον αφαίρεσε το αλκοόλ και κράτησε την κοκαΐνη, η οποία ήταν το βασικό συστατικό της Coca-Cola μέχρι και το 1903.

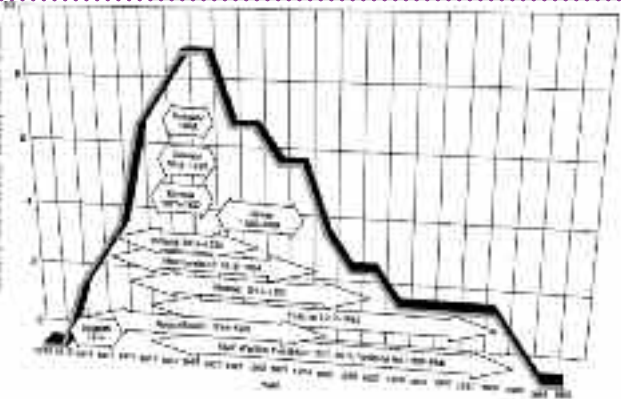
Αριστερά: Το πογκρόμ ενάντια σε Κινέζους μετανάστες στο Ντένβερ των ΗΠΑ το 1880. Δεξιά: Ρατσιστική αφίσα που επικροτούσε την απαγόρευση της εισόδου νέων Κινέζων μεταναστών στις ΗΠΑ το 1882. Ο ρατσιστικός λόγος στοχοποιούσε τους Κινέζους μετανάστες κατά βάση ως καπνιστές οπίου. Με διάφορους πολιτειακούς νόμους, ιδιαίτερα στη δυτική ακτή των ΗΠΑ, απαγορεύτηκε μόνο το κάπνισμα του οπίου, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο το χρησιμοποιούσαν οι Κινέζοι μετανάστες.

Ρατσιστικό άρθρο των New York Times με ημερομηνία 8/2/1914. Οι αφροαμερικανοί του Νότου στοχοποιούνται ως χρήστες κοκαΐνης. Η στοχοποίηση αυτή των αφροαμερικανών πήγαινε χέρι-χέρι με τον μύθο του μαύρου βιαστή.

«Το διαβολικό φυτό από το Μεξικό που σε τρελαίνει». Εφημερίδα Seattle Daily Times, 16/3/1913. Η σύνδεση των Μεξικανών μεταναστών με τη χρήση μαριχουάνας ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της διαχρονικής στοχοποίησης και εγκληματοποίησής τους.

Οι χώρες που απαγόρευαν το αλκοόλ κατά τον μεσοπόλεμο.

πρόσφατα, το λαθρεμπόριο των ναρκωτικών, αποδείχνουν με τον ίδιο τρόπο τη λειτουργία της «χρήσιμης εγκληματικότητας»: η ύπαρξη μιας νόμιμης απαγόρευσης δημιουργεί γύρω της ένα πεδίο από παράνομες πρακτικές, όπου είναι δυνατόν να ασκηθεί κάποιος έλεγχος, και απ' όπου μπορεί να αντληθεί ένα αθέμιτο κέρδος, με το διάμεσο στοιχείο που αυτά καθεαυτά είναι παράνομα, αλλά γίνονται ευμεταχείριστα χάρη στην οργανωμένη τους εγκληματικότητα. Η εγκληματικότητα είναι ένα όργανο για τον χειρισμό και την εκμετάλλευση της ανομίας. [...] Η εγκληματικότητα, δομημένη πάνω σε ένα ποινικό σύστημα με κέντρο τη φυλακή, αντιπροσωπεύει μιαν εκτροπή της ανομίας πρόσφορη για τα αθέμιτα κυκλώματα του κέρδους και της εξουσίας της κυρίαρχης τάξης. [...] Η οργάνωση μιας ανομίας απομονωμένης και βασισμένης στην εγκληματικότητα δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την ανάπτυξη του αστυνομικού ελέγχου.¹⁰

Το απόσπασμα αυτό το είχαμε ανασύρει ήδη από το 2010, όταν μιλούσαμε για την παρανομοποίηση των μεταναστών εργατών.¹¹ Ο Φουκώ, βέβαια, μέσα από τα βιβλία του είχε πολύ διαφορετικούς σκοπούς: όπως την παρουσίαση απρόσωπων μηχανισμών εξουσίας, οι οποίοι διαπερνούν το σύνολο της κοινωνίας, πέρα από τις μεγάλες αντιθέσεις κεφαλαίου-εργασίας ή κράτους-εργασίας. Για αυτόν τον λόγο το κράτος, τα αφεντικά κι οι μπάτσοι χάνονται μέσα στην μπλαζέ παράθεση των πειθαρχικών μηχανισμών και των τεχνολογιών της εξουσίας. Η εικόνα, λοιπόν, που έχει ο Φουκώ για την παράνομη οικονομία είναι ότι κάποιοι αφηρημένοι μηχανισμοί επικράτησαν σχεδόν διά μαγείας. Τα πράγματα, βεβαίως, ήταν πολύ διαφορετικά: η παράνομη οικονομία κι οι κοινωνικές σχέσεις που την συνοδεύουν επιβλήθηκαν και συντηρήθηκαν διά πυρός και σιδήρου. Με πογκρόμ και δολοφονίες, με συνεχείς ταπεινώσεις και βάρβαρη εκμετάλλευση, όλα στο σκοτάδι κι έξω από την προστασία οποιουδήποτε αστικού νόμου.

Κατά συνέπεια, η ιδέα της απαγόρευσης δουλεύτηκε όλο τον 19ο αιώνα μέχρι και τον μεσοπόλεμο, εκτός από τις εξωτερικές-διακρατικές εμπορικές σχέσεις και μέσα στους εσωτερικούς άγριους ταξικούς ανταγωνισμούς. Οι δομές εξουσίας κι οι τεχνολογίες μυστικής δράσης που παρήγαγε, μαζί με το δίκτυο καταδοτών και ρουφιάνων με καύσιμη ύλη τις χρηματικές ροές της απαγόρευσης, μπορούσαν να στραφούν εναντίον του ταξικού εχθρού. Οι μικροί και μεγάλοι Αλ Καπόνε μπορούσαν να διεκπεραιώνουν σιωπηλά και εχέμυθα κάθε κρατική δουλειά.

Σταδιακά, με μικρές διαφορές από κράτος σε κράτος, νομοθεσίες απαγόρευσης για το όπιο, την ηρωίνη, την κάνναβη και την κοκαΐνη άρχισαν να τίθενται σε εφαρμογή. Στο ελληνικό κράτος, αντίθετα με ό,τι συνέβαινε σε πολλά άλλα κράτη, οι νομοθεσίες ελέγχου της κάνναβης προηγήθηκαν. Υπήρχε ιδιαίτερος λόγος γι' αυτό: το εμπόριο και λαθρεμπόριο χασίς από την Ελλάδα προς την Αίγυπτο μεσουρανούσε από το 1870 μέχρι και τη δεκαετία του 1930.

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΒΟΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Ο Ανρί ντε Μονφρέντ, ένας Γάλλος τυχοδιώκτης λαθρέμπορος των αρχών του 20ου αιώνα, αφιέρωσε ένα από τα αρκετά αυτοβιογραφικά βιβλία του στις

περιπέτειές του παρέα με Έλληνες λαθρέμπορους χασίς.¹² Οι ιστορίες του, παρ' όλο που είναι γραμμένες με εμφανή ρατσισμό και οριενταλισμό προς τους πάντα υποδεέστερους γι' αυτόν Άραβες, έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς κάνει κάτι που σχεδόν καμία ιστορική πηγή δεν κάνει: λέει τα πράγματα με το όνομά τους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η ιστορία της παράνομης οικονομίας συσκοτίζεται συστηματικά είτε μέσω της αποσιώπησης είτε μέσω της κατασκευής μυθολογικών αφηγήσεων.

Ο ντε Μονφρέντ πριν εμπλακεί στο εμπόριο χασίς από την Ελλάδα στην Αίγυπτο είχε ήδη κάνει λαθρεμπόριο όπλων και μαργαριταριών στη Μεσόγειο και την Ερυθρά Θάλασσα, πάντα σε σύμπνοια με τα γαλλικά συμφέροντα στην περιοχή. Κάποια στιγμή γύρω στο 1915, αποφάσισε να επιδοθεί στο λαθρεμπόριο χασίς το οποίο είχε ακούσει ότι ήταν από τις πλέον επικερδείς δραστηριότητες. Ένας Έλληνας μηχανικός πλοίου ήταν η πρώτη του επαφή:

Μου μίλησε για το λαθρεμπόριο χασίς στην Αίγυπτο. Είναι φαίνεται ένα κρατικό ίδρυμα, μυστικό και πολύ καλά κρυμμένο, οι εταίροι του οποίου είναι παντού, στις υψηλές βαθμίδες της αστυνομίας, στο τελωνείο, ακόμη και μέσα στο διπλωματικό σώμα.¹³

Μέσω αυτού, σάλπαρε ο ντε Μονφρέντ συστημένος για Πειραιά. Εκεί τον περίμενε ο Παπα-Μανόλης.

Μπορεί η αγία ιδιότητα του Παπα-Μανόλη να μην προσιδιάζει εκ πρώτης όψεως σε τέτοιες δουλειές, αλλά τι να κάνουμε; Έτσι γίνονταν αυτές οι δουλειές στην Ανατολική Μεσόγειο: ο παπα-Μανόλης είχε άκρες παντού, από τους λιμανίσσιους τύπους που θα μετέφεραν το χασίς έναντι μίας δραχμής ανά κιλό, μέχρι τους τελωνειακούς, τους λιμενικούς, τους σιδηροδρομικούς που λαδώνονταν για να γίνονται αθόρυβα οι δουλειές. Κι όχι μόνο αυτό.

Χρέη μεταφράστριας στις διαπραγματεύσεις έκανε η Κατερίνα Δρίτζα, γνώστρια γαλλικών κι ευσπόλητη σύζυγος δικαστικού. Ένας άλλος συγγενής του παπα-Μανόλη, ο Σπύρος Καραμάνος, ήταν αυτός από τον οποίο θα αγόραζε το χασίς από ένα χωριό κοντά στην Τρίπολη. Ο Καραμάνος περιγράφεται ως ένας ευγενής της επαρχίας, που είχε στη δούλεψή του ένα σεβαστό αριθμό εργατών κι εργατριών: από ξυπόλητες υπηρέτριες μέχρι γεροδεμένους τύπους για τις σκληρές αγροτικές εργασίες. Αρκετοί άλλοι στην περιοχή κάνανε ακριβώς την ίδια δουλειά με τον Καραμάνο και διέθεταν μάλιστα το δικό τους σήμα. Ο Καραμάνος, πάντως, είχε για σήμα ένα ελεφαντάκι!¹⁴

Ο ντε Μονφρέντ, με τετρακόσιες οκάδες χασίς στα χέρια του, κατάφερε φεύγοντας από τον Πειραιά να φτάσει μετά από ένα μεγάλο ταξίδι στην Αίγυπτο όπου τον περίμενε ο Σταύρος ο κρητικός, Έλληνας της Αιγύπτου, μανάβης στο (νόμιμο) επάγγελμα. Πολύ σύντομα ο ντε Μονφρέντ, αφού γνώρισε διάφορα πρόσωπα από την ιεραρχία των Ελλήνων λαθρέμπορων της Αιγύπτου, κατάλαβε ότι όλοι αυτοί αποτελούσαν ένα ενιαίο δίκτυο με εκείνους στην Ελλάδα, διέθεταν μεγάλη ισχύ και στην πραγματικότητα ο ίδιος δούλευε, χωρίς να το έχει καταλάβει, για αυτούς. Ο αρχηγός όλων των Ελλήνων λαθρέμπορων στην Αίγυπτο, ο Γιώργης, πρώην ναυτικός ο οποίος διατηρούσε γραφείο κηδείων, του εκμυστηρεύτηκε τι ακολούθησε την απαγόρευση του χασίς στην Αίγυπτο το 1879:

Μόλις απαγορεύτηκε το χασίς, η τιμή ανέβηκε σε τέτοιες αναλογίες που η κυβέρνηση

κατάλαβε τι έμμεσο κέρδος μπορούσε να αντλήσει από αυτή την αύξηση της τιμής. Σήμερα [το 1915] αυτό το προϊόν, που κοστίζει είκοσι σελίνια εκτός συνόρων, ανέβηκε στις τριάντα λίρες στο εσωτερικό. Το μισό τουλάχιστον αυτής της υπερτίμησης πηγαίνει στην κυβέρνηση ή στους δημόσιους υπάλληλους [...] προπάντων από τις μυστικές κομπίνες με τους λαθρέμπορους.¹⁵

Το αφεντικό των Ελλήνων λαθρεμπόρων στην Αίγυπτο εξηγούσε με απλά λόγια τα υλικά συμφέροντα που δημιουργούσε η απαγόρευση και πώς αυτά κατευθύνονταν προς το κράτος και τα διάφορα όργανα ελέγχου στο εσωτερικό του. Η απαγόρευση των ναρκωτικών δημιουργούσε αναπόφευκτα χρηματικές ροές τις οποίες μπορούσε να ελέγξει, σε τελική ανάλυση, το αιγυπτιακό κράτος. Ο έτερος των λαθρέμπωρων, ο Σταύρος, ανέφερε στον Μονφρέντ ότι:

Υπάρχουν δύο τρόποι να κάνεις λαθρεμπόριο. Ο πρώτος αυτός που χρησιμοποιείται περισσότερο, είναι να συμφωνήσεις με το τελωνείο και την αστυνομία. Όλοι οι υπάλληλοί τους ζουν από αυτό. Εκείνοι κερδίζουν και χτίζουν παλάτια, αλλά οι συνεργάτες τους οι λαθρέμποροι, καταστρέφονται μοιραία γιατί, μόλις καταλάβουν ότι είναι πλούσιοι, τους συλλαμβάνουν. [...] Το τελωνείο καλλιεργεί και αυξάνει το λαθρεμπόριο, για να καταβροχθίσει τα λαθραία όταν έρθει η στιγμή. Ο δεύτερος τρόπος, ο δικός μου είναι να δουλεύω μόνος, χωρίς να δέχομαι ποτέ καμία κομπίνα στην οποία αναμινύεται έστω και ένας τελωνειακός.¹⁶

Έχουμε πολλές αμφιβολίες αν λαθρέμποροι σαν τον Σταύρο τον κρητικό κατάφεραν τελικά να επιβιώσουν και δεν είχαν την ίδια κατάληξη με τους υπόλοιπους λαθρέμπορους. Κι αυτό γιατί, σε τελική ανάλυση, ολόκληρη η πυραμίδα της παράνομης οικονομίας μπορούσε να ελέγχεται από την αστυνομία με πολλούς τρόπους. Η δημιουργία δικτύων χαφιέδων και ρουφιάνων ήταν άλλωστε το βασικό μέλημα όλων των σύγχρονων αστυνομιών:

Καπνίζουν σε όλα τα αραβικά καφενεία χασίς, και οι τσαούσηδες της αστυνομίας και οι εργάτες του λιμανιού. Ο ιδιοκτήτης του καφενείου πρέπει να πληρώσει μόνο ένα μικρό «φόρο»... και κάθε τόσο να καταγγέλλει χέμυθα έναν από τους προμηθευτές του· σε αντίλλαγμα, έχει την ησυχία του.¹⁷

Οι περιπέτειες του ντε Μονφρέντ με τους Έλληνες λαθρέμπορους στην Ανατολική Μεσόγειο είναι ιδιαίτερα διδακτικές. Δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη η άρτια οργάνωσή τους. Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, όπου υπάρχει εμπόριο συνυπάρχει πάντα και λαθρεμπόριο. Οι περιπέτειες του Γάλλου λαθρέμπορα μάς δείχνουν την έκταση των λαθρεμπορικών δικτύων των Ελλήνων στις αρχές του 20ου αιώνα. Μας δείχνουν ακόμα με τι δουλειές ήταν μπλεγμένη η περιβόητη ελληνική παροικία της Αιγύπτου. Ο ντε Μονφρέντ, άλλωστε, σχολίαζε δηκτικά ότι:

Κατά βάθος λίγοι λαοί είναι περισσότερο λαθρέμποροι από τους Έλληνες.¹⁸

Η ιστορία του Γάλλου λαθρέμπορα τεκμηριώνει

το πού οδηγούν οι νομοθεσίες απαγόρευσης των ναρκωτικών: όχι στην πάταξη του λαθρεμπορίου, αλλά στον θρίαμβό του. Και σε τελική ανάλυση τα κράτη, όπως το αιγυπτιακό που πρωτοστάτησε στην απαγόρευση του χασίς παγκοσμίως, καρπώνονταν πάντα τα οφέλη· στην προκειμένη περίπτωση σε συνεργασία με τους Έλληνες της Αιγύπτου. Το ελληνικό δαιμόνιο στα καλύτερά του! Αναμφισβήτητα, το ελληνικό κράτος λόγω της θέσης του είχε τη δυνατότητα να αποτελεί κόμβο του λαθρεμπορίου, κι όχι μόνο ναρκωτικών. Κάτι που αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί συστατικό κομμάτι των ιστορικών συμφερόντων του.

Η απαγόρευση των ναρκωτικών ήταν μια ευρεία διαδικασία εκμετάλλευσης και μεταφοράς πλούτου από τα κατώτερα στρώματα, που ήταν οι χρήστες του χασίς, προς το κράτος. Δυστυχώς ο ντε Μονφρέντ δεν μας περιέγραψε με τόσες λεπτομέρειες το λαθρεμπορικό δίκτυο στην Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά, επεσήμανε τον βιττουόζικο τρόπο με τον οποίο ένας Έλληνας παπάς με άκρες παντού, μαζί με ένα αφεντικό της επαρχίας, είχαν δημιουργήσει ένα οργανωμένο δίκτυο λαθρεμπορίου· εις γνώση προφανώς των ελληνικών αρχών. Μπορούμε με βεβαιότητα να υποθέσουμε ότι υπήρχαν και πολλά άλλα ακόμη παρεμφερή δίκτυα που δεν ασχολούνταν μόνο με τα ναρκωτικά.

Τα επόμενα χρόνια, όπως γνωρίζουμε από την παράδοση του ρεμπέτικου, η απαγόρευση των ναρκωτικών χρησιμοποιήθηκε και στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους με παρόμοιο τρόπο όπως σχεδόν παντού στην καπιταλιστική δύση. Την ίδια εποχή, συστάθηκαν η αστυνομία πόλεων κι οι μυστικές υπηρεσίες, ενώ το οργανωμένο εργατικό κίνημα έκανε τα πρώτα του βήματα. Όλα αυτά τα ενδιαφέροντα μπορεί να είναι θέμα ενός επόμενου κειμένου.

1. Julia Buxton, *The political economy of narcotics: Production, consumption and global markets*, Zed Books, 2006, σελ. 7.
2. Ό.π., σελ. 8-12.
3. Ό.π., σελ. 7-11.
4. Karl Marx, "Trade or opium?", *New York Daily Tribune*, 20/09/1858.
5. Καρλ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, Σύγχρονη Εποχή, 2002, σελ. 414, υποσημείωση.
6. Βλέπε, Καρλ Μαρξ, *Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη*, Θεμέλιο, 1982, σελ. 26 και 92.
7. David Musto, *The American Disease: Origins of Narcotic Control*, Yale University Press, 1973, σελ. 219.
8. Louis Adamic, *Dynamite: The Story of Class Violence In America*, AK Press, 2008, σελ. 341.
9. James B. Jacobs and Ellen Peters, "Labor Racketeering: The Mafia and the Unions", *Crime and Justice*, Vol. 30 (2003), σελ. 229-282.
10. Μισέλ Φουκώ, *Επιτήρηση και Τιμωρία: η Γέννηση της Φυλακής*, Κέδρος, 2008, σελ. 368.
11. Βλέπε, *Σχεδόν αόρατοι: η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για τη μετανάστευση*, Antifascista, 2013, σελ. 24.
12. Ανρί ντε Μονφρέντ, *Περιπέτειες στην Ερυθρά Θάλασσα IV: Το ταξίδι του χασίς*, Ζαχαρόπουλος, 2017.
13. Ό.π., σελ. 48.
14. Ό.π., σελ. 66, και Γεώργιος Ι. Σπένες, *Όταν το χασίς ήταν νόμιμο*, Ηρόδοτος, 2018, σελ. 35-37.
15. Ό.π., σελ. 330.
16. Ό.π., σελ. 249-250.
17. Ό.π., σελ. 97.
18. Ό.π., σελ. 63.

Οργάνωση του λαθρεμπορίου αλκοόλ στο Ντιτρόιτ τη δεκαετία του 1920

Το Ντιτρόιτ εκτός από μία περιοχή όπου θριάμβευσε η φορτηγική αλυσίδα, αποτελούσε ένα μέρος στο οποίο θριάμβευσε το λαθρεμπόριο οιοπνευματωδών· εκτός των άλλων, λόγω της γειννίας με τον Καναδά. Στη φωτογραφία, βλέπουμε την απaráμιλλη οργάνωση της παραγωγής. Σίγουρα τα αυτοκίνητα είναι Φορντ!

Δεκαετία 1930: η αιγυπτιακή αστυνομία φωτογραφίζεται με λαθρέμπορους χασίς που μόλις συνελήφθησαν.

Η εφημερίδα Κήρυξ της Τριπόλεως διαμαρτύρεται το 1934 για τη διαφαινόμενη απαγόρευση και καταστροφή των αποθεμάτων χασίς.